

CAP A UN DECREIXEMENT TOTALITARI?

El concepte de «decreixement» convindria no confondre'l amb el de «creixement negatiu» que s'usa habitualment en economia —en un irònic exercici de 'contradictio in terminis'— per designar les pèrdues. En la teoria decreixentista (Latouche, etc.) es considera que el concepte de creixement ja no descriu un fet macroeconòmic real que s'esdevingui en les nostres societats. El creixement fou un fenomen que es produí des del final de la II Guerra mundial fins a la dècada de 1970 del segle passat (quan encara es produïa valor real). Però l'únic creixement que s'ha produït als països del Nord des de 1986 és una ficció macroeconòmica, un efecte colateral de l'especulació, aconseguit amb l'ús de mecanismes financers cada cop més complexos i amb la reducció del poder de compra real dels salaris.

El capitalisme amb la desaparició del fetitxe del creixement es troba davant un problema complicat de fonamentació. Per definició el capitalisme ha promès una societat del creixement: ens han fet creure que només si creix el pastís es pot alimentar cada cop més gent i en millors condicions de vida. I per això cal eficiència. «Més i millor» és la consigna del capitalisme a tot arreu. Tot cada vegada ha de ser més gran. La fallida d'aquesta promesa ens aboca a la nostra problemàtica situació actual. Com més creixem més es fan paleses les insuficiències i la terrible ineficàcia del sistema. La globalització ha acabat provocant uns costos socials, ecològics i culturals que difícilment es poden pagar i les millores introduïdes amb la gestió de les noves tecnologies no han ofert els beneficis que s'esperaven (deixant a banda la despesa difícilment assumible de l'aparell militar necessari per controlar els exclosos del sistema, els islamistes, les minories diverses, etc...). Una societat pensada des del i per al creixement, però que no és capaç d'oferir creixement es nega a si mateixa — i d'aquí bona part del desconcert social i polític que s'ha produït en el pensament polític progressista des de principis de segle.

Quan el creixement no existeix (o és purament especulatiu) i ja no ens podem pagar el crèdit sobre el qual hem viscut, el desencantament polític de les classes mitjanes tradicionalment afavorides pels miratges econòmics del consum es torna inevitable. En pessetes, el deute de l'Estat espanyol l'any 1982 era de 1,09 bilions, però l'any 2008 ja es devien 50,52 bilions, és a dir, cinquanta vegades més. I ens els hem gastat bàsicament en consum no productiu. Segons el diari *El País* (Madrid), del 3 de febrer de 2010, el govern de l'Estat havia previst que el deute públic ascendís al 74,3% del PIB l'any 2012. En aquestes condicions era inevitable un cruiximent del sistema com el que es va produir al maig de 2010, ensorrant l'economia del país.

Anestesiats pel consum brutal (incentivat per la publicitat) les classes mitjanes descobrirem tot d'una que no teníem diners per pagar-nos-el. Els pisos (l'actiu on tradicionalment se situava l'estalvi de les classes populars), perden valor, les hipoteques s'enfilen fins a ser impagables i les empreses tanquen portes. I òbviament ens enfadem amb els polítics (molt) i amb els banquers (menys, perquè continuem dependent dels seus crèdits i, per tant, ens fan més por). A partir de la crisi del 2008 aquesta situació s'ha començat a viure d'una manera molt òbvia a tots els països del que convencionalment anomenem 'el Nord'. Vivíem realment a l'Absurdistan (al país dels qui creien que era possible l'absurd lògic d'un creixement infinit en un món de recursos grans però limitats) i no n'érem conscients. Però necessitem menys 'poder de compra' per tenir més nivell de control sobre les nostres vides. Gastant desafortadament l'únic que hem aconseguit és posar la nostra vida en mans dels banquers.

Ara (2011) el problema que s'albira a l'horitzó polític de les nostres societats és el del «decreixement obligatori» que s'identifica amb el «creixement negatiu» i que es gestionarà possiblement de manera autoritària. Com que els Estats no poden pagar

el seu deute monstruós, l'únic remei que se'ls està acudint és el de reduir salaris, disminuir jubilacions, negar drets socials, etc. i això s'ha de fer de dues maneres, generant por i incertesa en la gent a través de la manipulació psicològica (si cal inventant amenaces terroristes islàmiques o creant alarma a través de les televisions) i augmentant la repressió, tant d'una manera directa (policia al carrer, repressió dels resistents) com indirecta (fent plans d'estudi al batxillerat i a la Universitat que desincentivin el pensament crític).

L'ús de la psicologia social com a eina política resulta imprescindible i cal crear frustració política per tal de fer creure que no hi ha alternatives al sistema de desordre mundial. Hi ha 30 mil milions d'euros a l'Estat espanyol per injectar al sistema financer, però sembla que no hi ha enlloc els mil milions que caldria per estabilitzar el sistema de pensions (2010). Aconseguir que la gent accepti aquesta situació sense violència és mèrit dels mecanismes de psicologia social contemporanis, que amb l'ajut dels descobriments en neurociències són d'una eficàcia temible. Apujar impostos (l'IVA passà del 16% al 18% l'any 2010 a l'Estat espanyol), disminuir salaria i reduir pensions constitueix un programa polític que només es podrà portar a terme si s'aconsegueix anestesiar l'opinió pública i esborrar les responsabilitats. Si en la revolució francesa es podia tallar el coll al rei és perquè resultava possible focalitzar en ell el descontentament popular. Ara, però: ¿qui talla el coll al mercat, suposant, a més, que el mercat' som tots'? Els teòrics del neoconservadorisme americà de l'època Bush van defensar que allò que convencionalment s'anomenen els «drets humans» només són una eina propagandística usada en la guerra freda i que, en realitat, el poder és hobbesià: governar és fer por i la disciplina i l'ordre només atemorint la gent (terroritzant-la amb encara més atur, desanimant-la amb jornades laborals monstruoses, etc.).

Aquesta és a grans trets la situació actual. Cal subministrar a l'opinió pública cada dia alguna notícia pessimista que vagi minant l'optimisme i la capacitat de resiliència de les societats. Es tracta d'un degoteig continuat i interminable de mesures restrictives i de disminucions de la llibertat que el poder sempre presenta com si fossin situacions «especials, singulars i extraordinàries» (per dir-ho com Zapatero quan va presentar la baixada de salaris pels funcionaris i la congelació de les pensions l'any 2010. L'anunciada provisionalitat d'aquestes mesures no enganya ningú; tothom sap que la restricció de drets i llibertats ha vingut per quedar-s'hi al menys durant força temps i que les mesures de control i de repressió s'aplicaran, com va dir Zapatero «costi el que costi». De fet el mateix Zapatero no va tenir problemes a usar directament l'exèrcit per acabar amb una vaga de controladors aeris (novembre de 2010). L'estesa de vehicles blindats a les portes de l'aeroport de Barcelona indica el camí que poden seguir els governs quan es tornen paranoics per la fallida de les seves expectatives.

En resum: cada cop entren més en crisi les tesis reformistes en el capitalisme i l'alternativa es planteja entre dues opcions: o decreixement voluntari i convivencial, (consensuat socialment i explícit) o «creixement negatiu» gestionat a les dures amb governs cada cop més policíacs i amb la policia del pensament instal·lada a la televisió, als diaris (si d'aquí a poc encara no han desaparegut!) i a Internet. Els governs menteixen quan diuen que el capitalisme actual pot créixer o que es pot implementar una 'economia de creixement sostenible' sense reduir llibertats, esfondrar salaris i destruir el medi natural. Per això han ser cada vegada més autoritaris i manipuladors. Afortunadament els pobles sempre són més creatius i en moments de crisi neixen també eines per superar-la. O això volem creure. La filosofia, entesa com a saviesa vital més que com a eina d'anàlisi dels discursos, tindrà un paper important si hem de sortir de la crisi de civilització provocada per l'hiperconsum.